

Neoficialus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

TREČIASIS SKYRIUS

NUTARIMAS DĖL

Juozo VALAŠINO
pareiškimo Nr. 44558/98
prieš Lietuvą

PRIIMTINUMO

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Trečiasis skyrius), 2000 m. kovo 14 d. posėdžiaujant kolegijai, sudaryta iš:

pirmininko sero Nicolas Bratza,
teisėjų J.–P. Costa,
L. Loucaides,
P. Kūrio,
F. Tulkens,
K. Jungwiert,
H. S. Greve

ir *skyriaus kanclerės* S. Dollé,

atsižvelgdamas į minėtą pareiškimą, pateiktą Europos Žmogaus Teisių Komisijai 1998 m. gegužės 14 d. ir įregistruotą 1998 m. lapkričio 16 d.;

atsižvelgdamas į Konvencijos vienuoliktojo protokolo 5 straipsnio 2 dalį, pagal kurią kompetencija nagrinėti šį pareiškimą buvo perduota Teismui;

atsižvelgdamas į atsakovės Vyriausybės pateiktą nuomonę ir į pareiškėjo kaip atsakymą pateiktą nuomonę,

po svarstymo nusprendė:

FAKTAI

Pareiškėjas yra Lietuvos Respublikos pilietis, gimęs 1974 m. Šiuo metu jis kalinamas Pravieniškių kolonijoje, Kauno rajone.

Teisme jam atstovauja p. V. Sviderskis, Vilniuje praktikuojantis advokatas.

A. Konkrečios bylos aplinkybės

Bylos faktai, pateikti pareiškėjo, gali būti apibendrinti, kaip išdėstyta toliau.

Nuo 1993 m. spalio 5 d. pareiškėjas atlieka 9 metų laisvės atėmimo bausmę už šaunamųjų ginklų grobimą, laikymą ir pardavimą.

Pradinis pareiškėjo kalinimas

Iš pradžių pareiškėjas buvo kalinamas Pravieniškių kolonijoje. Jis teigia, kad 1995 m. kovo mėnesį susitiko su Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos nariu G. Frunda, kuris lankėsi Pravieniškėse Asamblėjos Teisės reikalų ir žmogaus teisių komitetui vykdant Lietuvos priežiūrą. Pareiškėjas išdėstė parlamentarui savo nuomonę apie Lietuvos penitencinę sistemą. Konkrečiai jis kritikavo sąlygas, kuriomis buvo kalinamas. Pareiškėjas teigia, kad šis jo pokalbis su G. Frunda pastūmėjo administraciją kreiptis į teismą dėl jo perkėlimo į Lukiškių kalėjimą Vilniuje, kur taikomas griežčiausias Lietuvoje režimas. Jis teigia, kad valdžia nusprendė jį nubausti už tai, kad jis išdėstė parlamentarui savo požiūrį, nors formalus jo perkėlimo į Lukiškes pagrindas buvo tas faktas, kad jis turėjo kelias drausmines nuobaudas.

1995 m. kovo 29 d. į Pravieniškių koloniją nagrinėti teikimo perkelti atvyko teisėjas. Jis nusprendė perkelti pareiškėją. Teisėjo sprendime nebuvo nurodyta, kad pareiškėjui atstovavo advokatas, bet tai buvo nurodyta posėdžio protokole. Be to, teisėjas sprendime pareiškė, kad sprendimas neskundžiamas, o posėdžio protokole buvo konstatuota, kad pareiškėjas buvo “supažindintas su sprendimu ir jo apskundimo tvarka”.

Iš karto po posėdžio pareiškėjas buvo perkeltas į Lukiškes.

Lukiškių kalėjimas

Įvykius Lukiškių kalėjime pareiškėjas aprašo taip:

1995 m. balandžio 4 d. jis buvo nubaustas už tai, kad miegojo dienos metu. Jis buvo uždarytas į karcerį kalėjimo rūsyje. Pareiškėjas teigia, kad į kamerą negalėjo patekti dienos šviesa ir kamerą apšvietė maža elektros lemputė. Kameros grindys buvo permirkusios vandeniu. Atlošiama lova dienos metu buvo pritvirtinta prie sienos taip, kad ant jos nebuvo įmanoma nei gulėti, nei sėdėti. Pareiškėjas teigia, kad jis neturėjo patalynės. Maitinimas apsiribojo puodeliu vandens ir rieke „labai rūgščios“ duonos tris kartus per dieną. Kas antrą dieną pietums jis gaudavo sriubos. Po trijų kameroje praleistų dienų jis pradėjo šlapintis krauju. Kadangi medicininės priežiūros nebuvo, ketvirtą kalinimo karceryje dieną jis prarado sąmonę. 1999 m. balandžio 9 d. jis buvo išleistas iš kameros. Pareiškėjo medicininėje kortelėje tą dieną įrašyta: “Hipertoninė krizė. Hipertoninė liga, pirmoji stadija ... . Išleisti iš karcerio”. Pareiškėjas teigia, kad po to kurį laiką jis buvo ambulatoriškai gydomas kalėjimo medicinos punkte. Jis tvirtina, kad ilgai negalėjo fiziškai ir dvasiškai atsigaivinti po to, ką iškentė kameroje.

Pareiškėjas skundžiasi, kad 1997 m. balandžio mėnesį jam nebuvo leista nuvykti į jo motinos laidotuves. Taip pat jis teigia, kad prieš tai administracija sutrukdė jam aplankyti ją sunkiai sergančią ligoninėje.

Jis teigia, kad Lukiškėse jam buvo taikomas “griežčiausias režimas” ir kad jis neturėjo teisės skųstis dėl kalėjimo valdžios veiksmų.

Izoliuotasis Pravieniškių kolonijos padalinys

Išbuvęs 3 jam paskirtos bausmės metus Lukiškėse, pareiškėjas 1998 m. balandžio mėnesį buvo grąžintas į Pravieniškes.

Nuo 1998 m. balandžio mėnesio iki 1998 m. birželio 30 d. jis buvo laikomas atskirame kolonijos izoliuotajame padalinyje. Kalinimo ten sąlygas jis aprašo taip:

Šį padalinį sudarė miegamasis, kur buvo laikoma 15 – 20 kalinių, nedidelė virtuvė, poilsio kambarys ir dušo kabina. Taip pat čia buvo koridorius, vedantis į lauką, į nedidelį kiemą. Langai buvo tik miegamajame. Virtuvėje ir poilsio kambaryje nebuvo nei langų, nei ventiliacijos.

Nebuvo galimybės naudotis kalėjimo skalbykla, ir skalbiama turėjo būti rankomis.

1998 m. gegužės 7 d. pareiškėjui pasimatymo metu buvo atnešta papildomo maisto. Po to jis neva buvo išrengtas nuogai kitų kalinių ir kalėjimo administracijoje dirbančios moters akivaizdoje ir apžiūrėtas kontrolieriaus, kuris, neapsimovęs pirštinių, čiupinėjo visą jo kūną. Tada kontrolierius, nenusiplovęs rankų ir neužsimovęs pirštinių, ištyrė giminaičių atneštą maistą. Patikrinimo metu pareiškėjui taip pat buvo liepta nuogam pritūpti.

1998 m. birželio 11 d. pareiškėjas pasijuto karščiuojąs. Jis tuoj pat paskambino į kolonijos medicinos punktą specialia telefono linija, jungiančia izoliuotąjį padalinį ir kolonijos administraciją. Medikai atvyko tik 1998 m. birželio 16 d. ir patvirtino, kad jis persišaldė. Jam buvo pasakyta gulėti lovoje.

Izoliuotajame padalinyje pareiškėjas neturėjo jokio prasmingo užsiėmimo. Nebuvo jokių galimybių mankštintis ar sportuoti, nevyko joks mokymas, nebuvo organizuojamas poilsis.

Įprastinis kalinimo Pravieniškėse režimas

1998 m. birželio 30 d. pareiškėjas buvo paleistas iš izoliuotojo padalinio. Po to jam buvo taikomas įprastinis kalinimo Pravieniškėse režimas. Jo [pareiškėjo] kalinimo ten sąlygas jis apibūdina taip:

Pareiškėjas buvo kalinamas kolonijos 1-ajame lokaliniame sektoriuje. Nors kiekvienas iš penkių kolonijos sektorių yra pritaikytas kalinti 300 asmenų, bet pareiškėjo sektorius buvo perpildytas, kadangi ten buvo daugiau kaip 400 kalinių. 1-ąjį sektorių sudarė kelios sekcijos, t. y. 20 – 30 kalinių skirti miegamieji. Pareiškėjo sekcijoje buvo 24 kaliniai. Kiekvienam kaliniui apytiksliai teko 2 m² ploto. Visi toje sekcijoje kalinami asmenys miegojo viename kambaryje, kur nuolat trūko oro, ypač naktį.

Vidaus reikalų ministro įsakymu nuo 1998 m. rugpjūčio iki lapkričio mėnesio kaliniams nebuvo leidžiama gulėti lovose dienos metu; jiems buvo leidžiama tik stovėti arba sėdėti. Kadangi miegoti skirtas laikas buvo 8 valandos per parą, likusias 16 valandų kaliniai turėjo praleisti stacijomis. Pareiškėjas skundžiasi, kad daug kalinių, bet ypač jis pats dėl savo svorio ir širdies negalavimų, negalėjo atlaikyti tuo įsakymu sukurto „stovėjimo režimo“. Šis įsakymas buvo

pakeistas tik po gausių kalinių protestų, įskaitant ir įvairius tokio turinio pareiškimus, pateiktus kalinių organizacijos „Tikslas“, kuriai vadovavo pareiškėjas (t. p. žr. toliau tekste).

Sanitarinės sąlygos kolonijoje buvo apgailėtinos. Tualetai, kriauklės ir dušai buvo „bakterijų kolonijos“. Daugelyje vietų sunkėsi vanduo, o vandentiekio vamzdžiai buvo labai seni, surūdiję ir paveikti grybelio.

Pareiškėjas teigia, kad buvo labai sunku palaikyti švarą, nes jam buvo leidžiama praustis duše tik vieną kartą per savaitę paskirtomis dienomis. Už prausimąsi duše nenustatytomis dienomis buvo baudžiama. Dušai veikė tik penkias dienas per savaitę ir visada būdavo perpildyti. Karštas vanduo būdavo tik savaitgaliais.

Kalinių patalynė buvo skalbiama specialioje skalbykloje. Tačiau kartais būdavo neįmanoma visą patalynę atiduoti į skalbyklą. Todėl rūbus ir dalį patalynės reikėdavo skalbti rankomis specialioje kriauklėje. Tokiais atvejais pareiškėjas negalėdavo išsidžiovinti skalbinių ir miegodavo ant šlapios paklodės.

Maistas būdavo patiekiamas tris kartus per dieną. Jis visada būdavo šaltas, ir nebuvo galimybių jį pasišildyti. Daržovių ir patiekalus būdavo dedama tik kartą per savaitę. Pareiškėjas teigia, kad tris kartus per savaitę pietums patiekiamo maisto nebūdavo įmanoma valgyti dėl jo siaubingo skonio. Apskritai maistas buvo gaminamas antisanitarinėmis sąlygomis. Kartais maiste jis rasdavo medžio drožlių, akmenukų ir geležies gabalėlių. Kadangi kolonijos valgykla nebuvo pakankamai didelė, kad joje tilptų visi sektoriaus kaliniai, buvo maitinama suskirsčius kalinius į grupes. Tačiau kalinių skaičius kiekvienoje grupėje visada būdavo didesnis už vietų valgykloje skaičių. Pavėlavęs kalinys likdavo nevalgęs. Papildomo maisto kaliniai galėjo įsigyti parduotuvėje. Tam tikrus sąrašė išvardintus daiktus kaliniams pasimatymų metu galėjo perduoti jų giminaičiai. Tačiau nebuvo leidžiami baltyminiai maisto priedai, nors pareiškėjui tokią dietą rekomendavo kolonijos medikai. Jis teigia, kad tokiu būdu administracija vertė kalinius daugiau maisto pirkti kolonijos parduotuvėje.

Kvalifikuoti gydytojai kolonijoje apsilankydavo tik kartais. Todėl kolonijos medicinos punkte ne visada būdavo įmanoma gauti profesionalią medicininę pagalbą. Medicinos punkte trūko vaistų, ypač nuskausminamųjų. Visos ligos buvo gydomos aspirinu ir paracetamoliu. Pareiškėjas teigia, kad jis turi didelį viršsvorį ir kad jam buvo diagnozuota širdies liga bei rimti kelio negalavimai. Kolonijos administracija atsisakė leisti atlikti pareiškėjui kelio operaciją.

Jis teigia, kad kolonijoje nebuvo darbo ir kad prasmingų užsiėmimų skaičius buvo labai ribotas. Vasarą ir pereinamuoju metų laiku buvo galima sportuoti lauke esančioje sporto aikštelėje, tačiau tokių galimybių nebuvo žiemą. Be to, kiekvieną dieną iki pietų kaliniams buvo neleidžiama eiti į pasivaikščiavimo kiemą ar sporto aikštelę, ir tuo metu jie galėdavo judėti tik nedidelėje teritorijoje savo sektoriuose. Koncertų ar kino seansų taip pat buvo mažai. Kolonijoje nebuvo vykdomos perkvalifikavimo ar mokymo programos; gausūs pareiškėjo prašymai šiuo klausimu buvo ignoruojami.

Pasimatymų skaičius buvo labai ribotas. Kolonijoje buvo keturi telefonai; skambinti šeimai arba artimiesiems buvo leidžiama nuo 7 val. iki 22 val. 30 min. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad tuo metu buvo 2100 kalinių, vos pusė jų galėdavo pasinaudoti galimybe paskambinti savo giminaičiams.

Pareiškėjo kalinimo 1999 m. sąlygos

Nuo 1999 m. sausio 5 iki 20 dienos pareiškėjas už drausmines nuobaudas buvo kalinamas baudos izoliatoriuje (žr. toliau tekste).

Nuo 1999 m. sausio 21 d. pareiškėjas vėl laikomas izoliuotajame kolonijos padalinyje. Jis teigia, kad kalinimo šiame padalinyje sąlygos žymiai nepasikeitė, išskyrus tai, kad šiuo metu vyksta remonto darbai ir kad virtuvėje yra įrengtas langas.

Pareiškėjas teigia, kad kolonijos administracija ir kitos vykdomosios valdžios institucijos atmetė jo gausius skundus dėl bendrųjų kalinimo Pravieniškėse sąlygų.

Poveikis konkrečiai pareiškėjui ir jam taikytos drausminės nuobaudos

Pareiškėjas teigia, kad žemesniosios grandies kolonijos personalo kvalifikacijos lygis labai žemas. Jis teigia, kad šie žmonės turi nepilnavertiškumo kompleksą ir kad jiems reikia parodyti savo valdžią žeminant kitus. Jų veiksmai neva yra labai provokuojantys. Administracija toleruoja, kad personalas nuolat darbo metu vartoja alkoholį. Daug kalinių neva yra administracijos samdomi kaip slapti informatoriai, už tai žadant juos lygtinai atleisti nuo bausmės prieš terminą ar lygtinai paleisti iš laisvės atėmimo vietas. Personalas nuolat netinkamai elgiasi su pareiškėju, kadangi šis tvirtai priešinasi bendrajai Lietuvos penitencinės sistemos politikai ir kritikuoja tiek ją, tiek konkrečiai kalinimo Pravieniškėse sąlygas.

Anot pareiškėjo, kolonijos administracijos veiksmai, įskaitant drausminių nuobaudų jam skyrimą, niekada nebuvo efektyviai peržiūrėti. Jis pateikia tokius nesenus pavyzdžius:

1998 m. balandžio 15 – 19 dienomis jis parašė daug laiškų Pataisos reikalų departamento direktoriui, vidaus reikalų ministrui, teisingumo ministrui ir Seimo kontrolieriui dėl jo neva neteisėto perkėlimo trejiems metams į Lukiškių kalėjimą. Jis negavo jokio atsakymo.

Jis ginčijo 1998 m. rugpjūčio 24 d. jam paskirtą drausminę nuobaudą – panaikinti pagerintas laikymo sąlygas. Šiuo klausimu Pataisos reikalų departamentui ir Seimo kontrolieriui jo paduoti skundai buvo atmesti kaip nepagrįsti.

1998 m. spalio 10 d. iš jo buvo atimta teisė pirkti maistą kolonijos parduotuvėje. Jis skundėsi šį sprendimą priėmusiu kolonijos darbuotoju. Šio skundo administracija nenagrinėjo.

1998 m. spalio 13 d. jis gavo išpėjimą už tai, kad jėga grasino kitiems kaliniams. Jis teigia, kad atitinkamą jo pareiškimą kolonijos administracija vėl ignoravo.

1998 m. spalio 15 d. pareiškėjas buvo nubaustas už tai, kad peržengė sektoriaus teritorijos ribas. Jam buvo įsakyta išplauti sektoriaus 21-osios sekcijos langus. Šios nuobaudos vykdymą turėjo prižiūrėti darbuotojas, dėl kurio 1998 m. spalio 10 dieną pareiškėjas buvo padavęs skundą. Iš pradžių pareiškėjas atsisakė plauti langus minėto darbuotojo ir kitų kalinių akivaizdoje, nes tai neva akivaizdžiai pažeidė jo teisę apskusti tą darbuotoją. Vėliau pareiškėjas išplovė langus administracijai nestebint. Minėtas darbuotojas atsisakė pripažinti, kad darbas buvo atliktas. Todėl 1998 m. spalio 16 d. pareiškėjas gavo nuobaudą – 10 parų baudos izoliatoriuje. Jis tuoj pat buvo ten nugabentas surakintomis rankomis. Praėjus vos valandai nuo jo uždarymo į kamerą, atvyko kolonijos viršininkas ir jį paleido. Pareiškėjas teigia, kad šis faktas patvirtina minėtų nuobaudų savavališkumą.

1998 m. spalio 23 d. pareiškėjas buvo nubaustas už tai, kad 6 val. 40 min., t. y. praėjus 10 minučių po signalo „kelti“, jis vis dar miegojo. 1998 m. spalio 28 d. jis gavo dar vieną drausminį

įspėjimą už tai, kad, stovėdamas eilėje norinčiųjų paskambinti giminaičiams telefonu, jis peržengė liniją, skirtą privatumui užtikrinti. Jis nepadavė formalių skundų dėl šių dalykų, nes buvo nusivylęs, kad ankstesni jo pareiškimai buvo atmesti arba į juos nebuvo atsakyta.

Pareiškėjas teigia, kad 1998 m. gruodžio mėnesį „konfidencialūs šaltiniai“ jį informavo, jog vienas darbuotojas yra išitraukęs į kriminalinę veiklą, susijusią su dokumentų klastojimu. 1998 m. gruodžio 28 d. pareiškėjas kalinių organizacijos „Tiksias“ vardu padavė skundą konkrečiai dėl šio darbuotojo. Skundas buvo įteiktas administracijai, kad ši jį persiųstų Seimo kontrolieriui. 1998 m. gruodžio 29 d. aukštas pareigas einantis kolonijos administracijos atstovas paprašė pareiškėjo nesiųsti skundo, žadėdamas, kad minėtas darbuotojas bus atleistas ir kad pareiškėjui bus suteiktos pagerintos laikymo sąlygos. Pareiškėjas atsisakė taip pasielgti ir reikalavo, kad skundas būtų perduotas. Anot pareiškėjo, dėl Seimo kontrolieriaus atlikto tyrimo minėtas darbuotojas buvo priverstas palikti tarnybą kolonijoje.

1998 m. gruodžio mėnesį pareiškėjas taip pat padavė Seimo kontrolieriui skundą dėl kito darbuotojo, neva netinkamai vykdžiusio savo funkcijas. Konkrečiai pareiškėjas teigė, kad tas pareigūnas tyčia provokavo konfliktus su pareiškėju ir kitais kaliniais. Šis skundas buvo atmestas kaip nepagrįstas.

1998 m. gruodžio viduryje pareiškėjas gavo žodinį kolonijos viršininko leidimą aplankyti kituose sektoriuose kalinamus asmenis ir „Tikslo“ vardu pasveikinti juos su Kalėdomis. Gavęs reikiamą leidimą, 1998 m. gruodžio 24 d. jis bandė iš 1-ojo sektoriaus nueiti į 3-įjį. Jam buvo leista įeiti į 3-įjį sektorių, bet jį tuoj pat sustabdė 3-iojo sektoriaus personalas. 1998 m. gruodžio 29 d. pareiškėjui buvo paskirta drausminė nuobauda - išsiplauti gyvenamąją sekciją. Pareiškėjas teigia, kad, kadangi atitinkamos taisyklės nereikalauja plauti darbuotojo akivaizdoje, jis atliko paskirtąjį darbą niekam nestebint. Darbą prižiūrėjęs darbuotojas nesutiko, kad darbas buvo atliktas. Todėl 1999 m. sausio 5 d. pareiškėjui buvo paskirta nuobauda – 15 parų baudos izoliatoriuje. Jis tuoj pat paskelbė bado streiką.

1999 m. sausio 6 d. pareiškėjas parašė skundus Seimui, Seimo kontrolieriui, Pataisos reikalų departamento direktoriui ir apygardos prokurorui. Jis taip pat rašė įvairioms nevyriausybinėms organizacijoms ir žiniasklaidai. 1999 m. sausio 8 d. pareiškėjo sesuo paskambino kolonijos viršininkui, kuris jai neva pamelavo, kad pareiškėjas nėra paskelbęs bado streiko. 1999 m. sausio 9 d. didžiausias Lietuvos dienraštis „Lietuvos rytas“ antrajame puslapyje išspausdino straipsnį, kuriame konstatavo, kad pareiškėjas yra paskelbęs bado streiką. Šeštąją bado streiko dieną, 1999 m. sausio 11-ąją, atvyko prokuroras ir pareiškėjui patarė siekti kompromiso su administracija. 1999 m. sausio 13 d. pareiškėjas nutraukė bado streiką. 1999 m. sausio 21 d. pareiškėjui buvo paskirtos dvi drausminės nuobaudos: iš jo buvo atimta teisė pirkti kolonijos parduotuvėje ir gauti maisto perdavimą. Jis buvo perkeltas į kolonijos izoliuotąjį padalinį. Minėtų įvykių toliau netyrė nei prokuratūra, nei jokia kita valdžios institucija.

Pareiškėjas mano, kad minėtos nuobaudos, vertinant jas kaip visumą, atskleidžia, jog iš esmės bet kokios vidinės pastangos peržiūrėti nurodomus netinkamo elgesio atvejus yra neefektyvios. Jo skundus dėl 1998 m. rugpjūčio 24, spalio 10, 13, 15, 16, 23 ir 28, gruodžio 29 ir 1999 m. sausio 5 dieną paskirtų nuobaudų Seimo kontrolierius atmetė remdamasis vien tik kolonijos personalo teiginiais, tinkamai neatsižvelgdamas į realias aplinkybes. Pareiškėjo nuomone, minėtos drausminės nuobaudos taip pat parodo jam, kaip kalinamųjų Pravieniškėse lyderiui, daromą spaudimą. Jis tvirtina, kad šis spaudimas padidėjo, kai administracija, cenzūruodama jo susirašinėjimą su Konvencijos institucijomis, sužinojo apie jo pateikiamą jo kalinimo sąlygų kritiką.

Susirašinėjimas su Konvencijos institucijomis

Pareiškėjas teigia, kad pirmasis iš Strasbūro atėjęs laiškas (1998 m. birželio 18 d.) jam buvo parodytas jau atplėštas. Jam buvo leista tik nusirašyti laiško turinį ir liepta gražinti laišką administracijai. Vėlesni laiškai iš Strasbūro būdavo administracijos atplėšiami ir atiduodami pareiškėjui po kokių trijų dienų nuo jų gavimo kolonijoje.

Savo 1998 m. gruodžio 3 d. laiške pareiškėjas teigia, kad visas jo susirašinėjimas su išoriniu pasauliu, įskaitant Teismui adresuotus laiškus, buvo cenzūruojamas. Jis įteikdavo savo ranka parašytus laiškus administracijai, kuri turėdavo juos nusiųsti į Strasbūrą. Jis nebuvo tikras, ar kuris nors iš tų laiškų galų gale pasiekė adresatą. Jam nebuvo suteikta galimybė pasidaryti savo paties laiškų kopijas.

1998 m. gruodžio 3 d. laiške pareiškėjas taip pat teigia, kad 1998 m. lapkričio 27 d. jis paprašė kolonijos viršininko suteikti jam informaciją apie Pravieniškėse kalinamų asmenų skaičių, tačiau ją suteikti buvo atsisakyta. Todėl pareiškėjas teigia, kad iš jo buvo atimta galimybė gauti elementarią informaciją jo skundams dėl Konvencijos pažeidimų paremti. Jis buvo priverstas susirinkti tokią informaciją iš „neoficialių šaltinių”.

1998 m. gruodžio 7 d. kolonijos viršininkas parašė Teismui laišką, kuriame, *inter alia*, teigiama:

„1998 m. gruodžio 2 d. kolonijos administracija gavo [pareiškėjo] laišką, adresuotą [Teismui]. Susipažinęs su laiško turiniu ... norėčiau išdėstyti kai kuriuos samprotavimus dėl [jame] išdėstytų faktų ... .

Iš tikrųjų 1998 m. rugpjūčio 14 d. Vidaus reikalų ministro įsakymu ... nuteistiesiems draudžiama gulėti lovoje dienvakare miegui nenumatytu laiku, jeigu tam nebuvo specialaus administracijos leidimo ... , [bet] netiesa, kad, kaip rašo J. Valašinas laiške, visiems nuteistiesiems buvo uždrausta dienos metu gulėti lovose, nes ... senyvo amžiaus, neįgaliems [kaliniams] sudaroma [ta] galimybė ... .

[Pareiškėjas] teigia, kad kai kuriuose kolonijos sektoriuose yra daugiau negu 400 nuteistųjų, ir taip pažeidžiamas Pataisos darbų įstaigų Vidaus taisyklių 2.11 punkto reikalavimas, kad „laikomų sektoriuje nuteistųjų skaičius neturi viršyti 300 žmonių”. [Tačiau] sparčiai didėjant nuteistųjų skaičiui (limitas – 1830 nuteistųjų, [bet] 1998 12 03 yra 2109 nuteistieji) nėra praktinės galimybės vykdyti minėtą Taisyklių punktą.

Dėl nuteistųjų mokymosi. ... Kauno apskrities viršininko administracija yra pasiruošusi nuo 1999 m. sausio 1 dienos įsteigti kolonijoje suaugusiųjų mokymo punktą ... .

1998 m. rugpjūčio 20 d. [kalinamieji Pravieniškėse] įkūrė savitarpio pagalbos ir paramos organizaciją „Tikslas” (pirmininkas – [pareiškėjas]). ... Manome, kad šios organizacijos įkūrimas yra sveikintinas dalykas ... . Tačiau, kaip rodo praktika, nuo pat šios organizacijos įkūrimo dienos ši organizacija gina tik ... nusikalstamo pasaulio „autoritetų” ... interesus.

Keletas pastebėjimų dėl J. Valašino drausminių nuobaudų ... . [Jis] piktybiškai pažeidinėja nustatytą tvarką kolonijoje, pvz., ... 1998 m. rugpjūčio 24 d. jis kartu su kitais „Tikslo“ nariais grasino fiziškai susidoroti su vienu nuteistuoju. ...“

1998 m. gruodžio 16 d. laiške Teismui pareiškėjo sesuo skundėsi, kad pareiškėjas 1998 m. gruodžio 15 d. telefonu jai pasakė, jog jam uždrausta susirašinėti su Strasbūru ir kad jo 1998 m. lapkričio 30 d. bei gruodžio 3 d. laiškų Teismui kolonijos administracija neišsiuntė.

1998 m. gruodžio 18 d. administracija išsiuntė Kanceliarijai pareiškėjo 1998 m. lapkričio 30 d., gruodžio 3 d. ir gruodžio 15 d. laiškus. Jie taip pat pridėjo 1998 m. gruodžio 15 d. administracijos posėdžio protokolą, kuriame buvo svarstomas pareiškėjo susirašinėjimo su Strasbūru klausimas. Laikinais einantis pareigas kolonijos viršininkas protokole konstatavo, kad jis:

„paaiškino [pareiškėjui], kad jis turi pirmiausiai kreiptis į tam tikras Lietuvos Respublikos valdžios institucijas, tai yra: Pataisos reikalų departamentą, Vidaus reikalų ministeriją, Teisingumo ministeriją, Seimo kontrolierių, Generalinę prokuratūrą bei kitas valdžios institucijas. Su šia tvarka, nustatyta Pataisos darbų kodekso 50 straipsnyje, ir Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių 7.3 punkto reikalavimais [pareiškėjas] yra susipažinęs ir [juos] žino, tačiau jis kategoriškai reikalauja jo laišką išsiųsti į [Strasbūrą]. ... [Pareiškėjas] man uždavė klausimą, ar aš turėjau teisę susipažinti su [jo] laiško turiniu. Paaiškinau, kad man tokią teisę suteikia Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių 7.1.7 [punktas, numatantis, kad] “nuteistųjų siunčiami ir gaunami (išskyrus prokurorui) laiškai yra cenzūruojami”. Esant kategoriškam [pareiškėjo] reikalavimui, [jo] skundas siunčiamas adresatui.“

1999 m. kovo 1 d. Kanceliarija gavo dar vieną pareiškėjo laišką, išsiųstą 1999 m. vasario 15 d. Anot pareiškėjo, laiškas buvo išsiųstas ne „per kolonijos administraciją“. Prie laiško jis buvo pridėjęs Kanceliarijos 1999 m. sausio 14 d. laiško originalą, kaip įrodymą, kad pranešimai iš Teismo buvo cenzūruojami: ant Kanceliarijos laiško buvo kolonijos antspaudas su gavimo data (1999 m. vasario 1 d.) ir ranka rašytas kolonijos viršininko nurodymas supažindinti pareiškėją su laišku 1999 m. vasario 1 d. bei pareiškėjo rašytinis patvirtinimas, kad jis buvo supažindintas su laišku 1999 m. vasario 3 d.

Bylos faktai, pateikti Vyriausybei, gali būti apibendrinti, kaip išdėstyta toliau

Pradinis pareiškėjo kalinimas

Vyriausybė ginčija teiginį, kad pareiškėjas buvo perkeltas į Lukiškes dėl susitikimo su Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos atstovu (žr. „Faktų“ dalį). Ji teigia, kad iš tikrųjų jis buvo perkeltas į griežtesnę įkalinimo įstaigą todėl, kad nuo 1993 iki 1995 metų jam buvo paskirtos 7 drausminės nuobaudos ir kad Pravieniškių kolonijos administracija prašė jį perkelti į Lukiškes dar prieš jam susitinkant su G. Frunda.

Lukiškių kalėjimas

Vyriausybė teigia, kad ji negali nei patvirtinti, nei paneigti to, kad karceryje Lukiškėse su pareiškėju buvo elgiama taip, kaip jis tai pateikia. Ji patvirtina, kad, pasibaigus kalinimui karceryje, jis buvo gydomas ambulatoriškai (žr. „Faktų“ dalį). Vyriausybė tvirtina, kad kolonijos medicinos tarnyba nėra padariusi įrašų apie žymų jo sveikatos pablogėjimą 1995 m. balandžio mėnesį ar tuoj po to. Ji pripažįsta, kad tuo metu karcериuose nebuvo išduodama patalynė ir kad maisto norma kas antrą dieną būdavo sumažinta. Vyriausybė pabrėžia, kad dabar taip nebedaroma. Ji patvirtina, kad pareiškėjui nebuvo leista išvykti iš Lukiškių dalyvauti jo motinos laidotuvėse, nes pagal Pataisos darbų kodekso 45¹ straipsnį asmeniui, kalinamam griežtojo režimo įkalinimo įstaigoje, tokioje kaip Lukiškių, negali būti leista aplankyti savo šeimą netgi išimtiniais, pvz., artimo giminaičio mirties, atvejais.

Izoliuotasis Pravieniškių kolonijos padalinys

Vyriausybė abejoja, ar 1998 m. gegužės 7 d. kratos išrengiant metu dalyvavo moteris (žr. „Faktų“ dalį), kadangi tik labai mažas moterų skaičius dirba su kalinamaisiais. Be to, tokių pareiškėjo teiginių nepatvirtino nei Seimo kontrolieriaus, nei Pataisos reikalų departamento

direktoriaus išvados, pateiktos atsakant į pareiškėjo skundus dėl šio fakto. Vyriausybė abejoja ir dėl to, kad pareiškėjo maistas buvo tikrinamas taip, kaip jis tai apibūdina, nes kolonijos personalas yra supažindintas su higienos reikalavimais, kurių laikymąsi kontroliuoja kolonijos medicinos tarnyba, Sveikatos apsaugos ministerijos padalinys.

Vyriausybė negali nei patvirtinti, nei paneigti to, kad 1998 m. birželio 11 d. ar tuoj po to pareiškėjui nebuvo suteikta reikiama medicininė pagalba (žr. „Faktų“ dalį), nes dėl tokios pagalbos pareiškėjas kreipėsi ne per izoliuotojo padalinio viršininką, kaip reikalauja Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinosios taisyklės, o specialiąja telefono linija. Pareiškėjo medicinos kortelėje įrašyta, kad 1998 m. birželio 22 d. jo gerklė buvo paraudusi, bet temperatūros jis neturėjo.

Įprastinis kalinimo Pravieniškėse režimas

Vyriausybė iš dalies patvirtina pareiškėjo teiginius dėl sanitarinių sąlygų Pravieniškėse (žr. „Faktų“ dalį), bet pabrėžia, kad šiuo metu vyksta sanitarinių mazgų remontas.

Vyriausybė taip pat nurodo, kad pareiškėjo pateiktas maitinimo sąlygų aprašymas kelia abejonių. Ji teigia, kad kaliniai maitinami tris kartus per dieną su ne didesniais kaip 7 valandų intervalais. Maistas gaminamas kiekvienam maitinimui atskirai, ir kiekvieną kartą maistas patiekiamas gavus reikiamą kolonijos medicinos tarnybos darbuotojo leidimą. Maitinimo sąlygas tikrina specialus Sveikatos apsaugos ministerijos padalinys. Siekiant išvengti infekcinių ligų paplitimo ir alkoholio bei narkotikų patekimo, į koloniją nepriimami greitai gendantys bei nepramoninėje taroje įpakuoti produktai.

Vyriausybė taip pat abejoja, kad pareiškėjas negalėjo gauti kvalifikuotos medicininės pagalbos (žr. „Faktų“ dalį). Kolonijoje yra 6 kvalifikuoti gydytojai ir 9 medicinos seserys. Be to, rimtai susirgę kaliniai gali būti stacionariai gydomi specialioje ligoninėje Vilniuje. Jei reikia specializuoto gydymo, kalinys gali būti perkeltas į paprastą ligoninę.

Dėl nurodomo darbo trūkumo (žr. „Faktų“ dalį) Vyriausybė konstatuoja, kad iš tikrųjų 250 kolonijos kalinių dirba.

Dėl pareiškėjo teiginio, kad trūko poilsinės veiklos, Vyriausybė nurodo, kad kolonijoje yra ne tik sporto aikštelė lauke, bet ir stalo teniso bei biliardo stalai, taip pat gimnastikos inventorius pastatų viduje. Specialiame poilsio kambaryje yra televizorius, kompaktinių diskų grotuvas ir muzikinis centras. Kaliniai aprūpinami laikraščiais, o kartą per savaitę bibliotekoje gali pasirinkti knygų. Jiems taip pat leidžiama turėti nuosavus televizorius ir radijo imtuvus. 1998 metais kolonijoje buvo organizuoti šie kultūros ir poilsio renginiai: keli sporto turnyrai, 4 spektakliai, 14 koncertų, 2 meno parodos, 2 televizijos žaidimo filmavimai, 6 susitikimai su garsiais šalies žmonėmis, 82 susitikimai su dvasininkais, demonstruota 80 kino filmų ir 200 video filmų.

Vyriausybės nuomone, Pataisos darbų kodekso 24 straipsnyje numatytas pasimatymų skaičius (žr. „Bylai reikšmingų vidaus teisės nuostatų“ dalį) yra pakankamas kalinamojo asmeniniams ir socialiniams ryšiams su pasauliu už kolonijos sienų palaikyti.

Drausminės nuobaudos pareiškėjui

Vyriausybė taip pat nurodo, kad pareiškėjo teiginiai dėl kolonijos personalo piktavališkumo ir nepakankamo kompetentingumo yra visiškai nepagrįsti (žr. „Faktų“ dalį).

Be to, jo teiginiai apie jam skirtų drausminių nuobaudų savavališką pobūdį yra labai abejotini, kadangi jų nepatvirtino Seimo kontrolieriaus išvados. Šiuo požiūriu Vyriausybė remiasi šiais Seimo kontrolieriaus sprendimais:

1998 m. rugsėjo 10 d. Seimo kontrolierius atmetė kaip nepagrįstą pareiškėjo skundą dėl 1998 m. rugpjūčio 24 d. drausminės nuobaudos (žr. „Faktų“ dalį), nustatęs, kad ji buvo paskirta laikantis atitinkamų teisės nuostatų.

1999 m. sausio 19 d. Seimo kontrolierius atmetė kaip nepagrįstus pareiškėjo skundus dėl 1998 m. spalio 10, 13, 15, 23 ir 28 dienos nuobaudų (žr. „Faktų“ dalį), nustatęs, kad kolonijos administracija veikė teisėtai. Dėl 1998 m. spalio 16 d. įvykių (žr. „Faktų“ dalį) Seimo kontrolierius pažymėjo, kad pareiškėjui nebuvo paskirta jokia drausminė nuobauda. Seimo kontrolierius neužfiksavo jokių nusiskundimų dėl pareiškėjo kalinimo baudos izoliatoriuje tą dieną.

1999 m. sausio 20 d. Seimo kontrolierius atmetė pareiškėjo skundą dėl 1998 m. gruodžio 29 d. nuobaudos (žr. „Faktų“ dalį). Remdamasis kolonijos personalo paaiškinimais Seimo kontrolierius nusprendė, kad kolonijos viršininkas neigė davęs pareiškėjui leidimą laisvai vaikščioti po kitus kolonijos sektorius ir kad 3-iojo sektoriaus pareigūnai neleido jam laisvai pereiti iš 1-ojo sektoriaus į 3-įjį. Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad kolonijos administracija nuobaudą paskyrė teisėtai.

1999 m. sausio 21 d. Seimo kontrolierius atmetė pareiškėjo skundus dėl neva netinkamo dviejų kolonijos darbuotojų elgesio (žr. „Faktų“ dalį). Seimo kontrolierius nusprendė, kad nėra pagrindo nagrinėti minėtą skundą, kiek jis susijęs su kolonijos darbuotoju, kuris jau nebedirbo kolonijoje. Seimo kontrolierius nenustatė, kad kitas darbuotojas būtų padaręs teisės pažeidimą ar tyčia siekęs konfliktų su kitais kaliniais.

1999 m. sausio 21 d. Seimo kontrolierius atmetė pareiškėjo skundą dėl 1999 m. sausio 5 d. drausminės nuobaudos (žr. „Faktų“ dalį). Šiuo klausimu Seimo kontrolierius nustatė, kad pareiškėjas, turėdamas autoritetą tarp kitų kalinių, iš tikrųjų galėjo įsakyti kitiems kaliniams išvalyti jo gyvenamąją sekciją, taip išvengdamas asmeniško 1998 m. gruodžio 29 d. nuobaudos atlikimo. Anot Seimo kontrolieriaus, darbuotojo pageidavimas prižiūrėti, kad pareiškėjas darbą atliktų pats, buvo pagrįstas. Tokia priežiūra negalėjo prilygti nepateisinamam pareiškėjo garbės įžeidimui. Atsižvelgdamas į pareiškėjo atsisakymą būti šiuo aspektu prižiūrimam personalo, Seimo kontrolierius padarė išvadą, kad jis neatliko darbo pats ir kad dėl šios priežasties 1999 m. sausio 5 d. nuobauda buvo teisėta.

B. Bylai reikšmingos vidaus teisės nuostatos

Kolonijos valdymo sistema

Kolonijai vadovauja viršininkas. Kolonijos administracija yra atsakinga Pataisos reikalų departamentui, kurį prižiūri Vidaus reikalų ministerija (Pataisos darbų kodekso 5 straipsnis).

Prokuratūros institucijų vaidmuo

Pagal Pataisos darbų kodekso 11 straipsnį, Generalinis prokuroras ir jam pavaldūs prokurorai užtikrina kalinių teisių apsaugą.

Įstatyminiai kankinimo ir netinkamo elgesio draudimai

Pagal Konstitucijos 21 straipsnį, niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.

Pataisos darbų kodekso 1 straipsnis numato, kad kalinimu negali būti siekiama sukelti fizinės kančias ar įžeisti žmogiškąjį orumą.

Susirašinėjimas

Konstitucijos 22 straipsnis numato, kad žmogaus susirašinėjimas yra neliečiamas. Teismai saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į šią teisę.

Pataisos darbų kodekso 41 straipsnis numato, kad „nuteistųjų susirašinėjimas cenzūruojamas”.

Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių 7.1.7 punktą numato, kad iš pataisos darbų įstaigos „nuteistųjų siunčiami ir [joje] gaunami laiškai (išskyrus laiškus, adresuotus prokurorui) cenzūruojami”.

7.1.8 punktą numato, kad laiškai, „parašyti slaptaraščiu, ciniški ar grasinančio turinio, adresatui nesiunčiami“.

7.3.4 punktą numato, kad „įžeidžiantys, žargonu arba necenzūriniais žodžiais parašyti pasiūlymai, pareiškimai ir skundai adresatams nesiunčiami, o ... [tokius raštus] parašiusiems asmenims gali būti taikomos [drausminės] nuobaudos“.

Išvykimai ypatingais atvejais

Pagal Pataisos darbų kodekso 45¹ straipsnį, ypatingais atvejais, tokiais kaip giminaičio mirtis, kaliniams gali būti leidžiama išvykti. Taip išvykti neleidžiama iš Lukiškių – griežčiausio režimo įkalinimo įstaigos.

Pasimatymai

Pataisos darbų kodekso 24 straipsnis numato, kad asmuo, kalinamas tokio režimo, koks taikomas Pravieniškėse, sąlygomis, turi teisę per metus gauti keturis trumpalaikius (iki 4 valandų trukmės) ir keturis ilgalaikius (iki 2 parų trukmės) pasimatymus. Atlikęs pusę jam paskirtos bausmės, asmuo gali prašyti suteikti dar du trumpalaikius ir du ilgalaikius pasimatymus per metus. Kolonijos viršininkas turi teisę suteikti neribotą pasimatymų skaičių.

Medicinos pagalba

Pagal Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinąsias taisykles, prašymai skubiai suteikti medicinos pagalbą turi būti pateikiami per įkalinimo įstaigos konkretaus padalinio vadovą.

Pataisos darbų kodekso 78 straipsnis numato, kad kaliniai iš bet kurios valstybėje esančios įkalinimo įstaigos kvalifikuoto gydytojo nukreipimu gali būti siunčiami stacionariam gydymui į specialią ligoninę.

Drausminės nuobaudos

Pagal Pataisos darbų kodekso 71 straipsnio reikalavimus, įkalinimo įstaigų pareigūnų, turinčių teisę skirti drausmines nuobaudas, sąrašas pateikiamas ir jų kompetencija nustatant įkalinimo įstaigos režimo pažeidimus apibrėžiama Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių 1.1.1 punkte.

Pagal Pataisos darbų kodekso 70 straipsnio 9 dalį, dėl drausminės nuobaudos kalinys gali skųstis aukštesniam įkalinimo įstaigos pareigūnui. Skundas neturi įtakos nuobaudos vykdymui.

Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių 7.3.2 punktas numato, kad skundą dėl drausminės nuobaudos pirmiausia nagrinėja įkalinimo įstaigos administracija. Jeigu kalinys yra nepatenkintas administracijos išvadomis, jis gali reikalauti persiųsti skundą kitai valdžios institucijai.

Skundai dėl kalinimo sąlygų

Pataisos darbų kodekso 50 straipsnis suteikia kaliniui teisę kreiptis į bet kurią valstybės valdžios instituciją su pasiūlymais, pareiškimais ir skundais dėl jo kalinimo sąlygų.

Pagal Seimo kontrolierių įstatymo 1 straipsnį, Seimo kontrolierius gali tirti asmenų skundus dėl vykdomosios valdžios pareigūnų padarytų pažeidimų ar piktnaudžiavimo tarnyba.

Pagal Įstatymo 14 straipsnį, Seimo kontrolierius negali nagrinėti skundų, kuriuos nagrinėti turi teismas.

Pagal Įstatymo 23 straipsnio 2 dalį, Seimo kontrolierius negali pakeisti ar panaikinti konkretaus vykdomosios valdžios sprendimo ar akto. Pagal 23 straipsnio 1 dalies 1-3 punktus, Seimo kontrolierius gali tik perduoti tyrimo rezultatus tardymo organams, kad šie iškeltų baudžiamąją bylą, arba pareikšti ieškinį teisme, arba siūlyti tinkamą reagavimo į nustatytus pažeidimus būdą.

Ankstesnės Civilinio proceso kodekso 269¹, 269² ir 269⁵ straipsnių nuostatos (galiojusios iki 1999 m. gegužės 1 dienos) numatė asmens teisę paduoti skundą teismui dėl valstybinės valdžios ar valdymo institucijų veikų, pažeidžiančių asmens teises. Pagal 269² straipsnio nuostatą nebuvo įmanoma paduoti skundo dėl valstybinės valdžios ar valdymo institucijos veikų, jeigu įstatymai numatė kitokią jų apskundimo tvarką. Identiškos nuostatos dabar yra įtvirtintos Administracinių bylų teisenos įstatyme.

Pagal Konstitucijos 102 straipsnį ir šiuo požiūriu reikšmingas Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatas, Konstitucinis Teismas gali nagrinėti prašymus iširti, ar įstatymai, poįstatyminiai aktai ar normos atitinka Konstituciją. Į Konstitucinį Teismą gali kreiptis tik tam tikros valstybinės institucijos, tarp jų ir teismai. Privatus asmuo negali pateikti prašymo Konstituciniam Teismui.

SKUNDAI

1. Remdamasis Konvencijos 3 ir 10 straipsniais pareiškėjas skundžiasi jo pradinio kalinimo Pravieniškių kolonijoje nuo 1993 m. iki 1995 m. sąlygomis. Taip pat jis skundžiasi dėl jo perkėlimo į Lukiškes už tai, kad jis išdėstė savo pažiūras parlamentarui iš Strasbūro, dėl jo kalinimo

1995 m. balandžio mėnesį karceryje Lukiškėse ir dėl draudimo 1997 m. balandžio mėnesį išvykti iš kalėjimo į motinos laidotuves.

2. Remdamasis Konvencijos 3 straipsniu jis taip pat skundžiasi, kad Lukiškėse jam buvo taikomas griežčiausias kalinimo režimas.

3. Remdamasis 3 straipsniu pareiškėjas taip pat skundžiasi dėl jo kalinimo sąlygų, vėl perkėlus jį į Pravieniškės 1998 m. balandžio mėnesį. Jis skundžiasi dėl jo kalinimo izoliuotajame padalinyje sąlygų ir dėl įprastinio kolonijos režimo sąlygų. Be bendrųjų kalinimo sąlygų, pareiškėjas taip pat skundžiasi dėl netinkamo elgesio konkrečiai su juo, būtent dėl jam neva savavališkai paskirtų drausminių nuobaudų. Jis teigia, kad nėra tinkamų vidaus teisinės gynybos priemonių, galinčių pataisyti jo padėtį. Pareiškėjas teigia, kad tokiomis sąlygomis jis negali būti perauklėtas ir kad jam taikoma bausmė yra nežmoniška ir žeminanti orumą. Pareiškėjas teigia, kad paduodamas skundus Teismui jis siekia paskatinti Lietuvos penitencinės sistemos reformą.

4. Remdamasis Konvencijos 8 ir 34 straipsniais pareiškėjas taip pat skundžiasi, kad Pravieniškių kolonijos administracija kontroliavo jo susirašinėjimą. Jis taip pat teigia, kad kolonijos administracija sulaikė jo laiškus į Strasbūrą ir kurį laiką jų neišsiuntė.

5. Remdamasis Konvencijos pirmojo protokolo 2 straipsniu pareiškėjas skundžiasi, kad Pravieniškių kolonijoje jam nebuvo suteikta teisė į mokslą. Šia prasme jis skundžiasi dėl kolonijos administracijos nesugebėjimo organizuoti kalinių perkvalifikavimo programų.

PROCESAS

Pareiškimas 1998 m. gegužės 14 d. buvo pateiktas Europos Žmogaus Teisių Komisijai. Jis buvo įregistruotas 1998 m. lapkričio 16 d., kai byla jau buvo perėjusi Teismui, kuris turėjo ją nagrinėti pagal Konvencijos vienuoliktojo protokolo 5 straipsnio 2 dalį.

1999 m. kovo 16 d. Teismas nusprendė šį pareiškimą komunikuoti atsakovei Vyriausybei. 1999 m. gegužės 28 d. Vyriausybė raštu pateikė savo nuomonę. Pareiškėjas atsakė 1999 m. liepos 28 d..

1999 m. birželio 16 d. Teismas suteikė pareiškėjui teisinę pagalbą.

TEISĖ

1. Remdamasis Konvencijos 3 ir 10 straipsniais pareiškėjas skundžiasi dėl jo pradinio kalinimo Pravieniškėse sąlygų, perkėlimo, kalinimo karceryje Lukiškėse ir atsisakymo leisti nuvykti į laidotuves.

3 straipsnis skelbia:

„Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.“

10 straipsnis numato:

„1. Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų. Šis straipsnis netrukdo valstybėms licencijuoti radijo, televizijos ar kino įstaigų.

2. Naudojimas šiomis laisvėmis, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis bei atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kurias nustato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje yra būtinos dėl valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą.“

Vyriausybė teigia, kad tam tikrais aspektais pareiškėjas neišnaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių, kaip reikalauja Konvencijos 35 straipsnio 1 dalis, ir kad bet koku atveju Teismas neturi *ratione temporis* kompetencijos nagrinėti šią pareiškimo dalį, kadangi ji yra susijusi su įvykiais, įvykusiais prieš 1995 m. birželio 20 d., t. y. Konvencijos įsigaliojimo Lietuvos atžvilgiu dieną.

Pareiškėjas teigia, kad Teismas turi *ratione temporis* kompetenciją nagrinėti visus šioje pareiškimo dalyje pateiktus faktus todėl, kad išliekantys šių dalykų padariniai sukelia po Konvencijos įsigaliojimo besitęsiantį jo teisių pažeidimą.

Teismas nepritaria pareiškėjo nuomonei dėl besitęsiančio pažeidimo. Jam [pareiškėjui] paskirtos drausminės nuobaudos, jo perkėlimas iš vienos įkalinimo įstaigos į kitą, kalinimas karceryje ir atsisakymas leisti išvykti iš kalėjimo buvo arba momentiniai, arba truko ribotą laiką, bet nesudarė besitęsiančio netinkamo elgesio pareiškėjo atžvilgiu.

Teismas primena, kad jis negali nagrinėti skundų, susijusių su laikotarpiu iki 1995 m. birželio 20 d., kai Konvencija įsigaliojo Lietuvos atžvilgiu. Be to, pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį, Teismas gali nagrinėti tik tuos skundus, kurių atžvilgiu buvo išnaudotos vidaus teisinės gynybos priemonės ir kurie buvo pateikti ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo „galutinio“ sprendimo pagal valstybės vidaus teisę priėmimo dienos. Kai skundžiamasi dėl tinkamos teisinės gynybos nuo konkretaus veiksmo, kuris, kaip teigiama, pažeidžia Konvenciją, priemonės nebuvimo, šešių mėnesių taisyklės prasme „galutine“ laikoma to veiksmo atlikimo data.

Dėl pareiškėjo skundų dėl jo pradinio kalinimo Pravieniškėse iki perkėlimo į Lukiškes 1995 m. kovo 29 d. sąlygų, paties perkėlimo į Lukiškes ir kalinimo ten karceryje 1995 m. balandžio mėnesį Teismas pažymi, kad šie klausimai iškilo prieš 1995 m. birželio 20 d., kai Lietuvos atžvilgiu įsigaliojo Konvencija. Todėl Teismas neturi *ratione temporis* kompetencijos nagrinėti šių bylos aspektų.

Dėl pareiškėjo skundo, kad jis negalėjo išvykti iš kalėjimo aplankyti savo sergančios motinos ir nuvykti į jos laidotuves 1997 m. balandžio mėnesį, Teismas pažymi, kad pareiškėjas išvykti iš Lukiškių kalėjimo faktiškai negalėjo dėl Pataisos darbų kodekso 45¹ straipsnio nuostatų. Šiuo aspektu jis neturėjo teisinės gynybos priemonės Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies prasme. Kadangi šioje pareiškimo dalyje nurodomi įvykiai vyko 1997 m. balandžio mėnesį, t. y. daugiau kaip prieš šešis mėnesius iki pateikiant šį pareiškimą, ši pareiškimo dalis buvo pateikta per vėlai.

Iš to seka, kad ši pareiškimo dalis turi būti atmesta pagal Konvencijos 35 straipsnio 1, 3 ir 4 dalis.

2. Pareiškėjas taip pat skundžiasi, kad viso jo kalinimo Lukiškėse metu jam buvo taikomas „griežčiausias režimas“, nesuderinamas su Konvencijos 3 straipsniu.

Teismas pastebi, kad pareiškėjas nurodo, jog jis neturėjo teisinių galimybių skųstis dėl jo situacijos Lukiškėse. Pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį, Teismas gali nagrinėti tik tą pareiškimo

dalį, kuri yra susijusi su laikotarpiu nuo 1997 m. spalio 14 d., t. y. su šešiais mėnesiais prieš pateikiant pareiškimą. Tačiau pareiškėjas nepateikė jokių *prima facie* įrodymų, kad nuo tos dienos iki jo perkėlimo atgal į Pravieniškės su juo buvo elgiamasi pažeidžiant 3 straipsnį.

Iš to seka, kad šis bylos aspektas yra aiškiai nepagrįstas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies prasme ir turi būti atmestas pagal 35 straipsnio 4 dalį.

3. Remdamasis Konvencijos 3 straipsniu pareiškėjas taip pat skundžiasi dėl bendrųjų kalinimo sąlygų ir dėl netinkamo elgesio konkrečiai su juo Pravieniškėse, kai jis vėl ten buvo perkeltas 1998 m. balandžio mėnesį.

Vyriausybė teigia, kad pareiškėjas neišnaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių. Anot Vyriausybės, Pataisos darbų kodekso 50 straipsnis suteikia pareiškėjui teisę pirmiausia kreiptis į Pataisos reikalų departamentą arba Vidaus reikalų ministeriją, o po to į kitas vyriausybines institucijas dėl konkrečių jo kalinimo aspektų. Pavyzdžiui, dėl sanitarine prasme neva blogų sąlygų Pravieniškėse pareiškėjas turėjo kreiptis į Sveikatos apsaugos ministeriją. Jei jo prašymai nebūtų buvę patenkinti, pareiškėjas būtų galėjęs apskusti vykdomosios valdžios sprendimą prokuratūrai, Seimo kontrolieriui ar teismams. Vyriausybė pabrėžia, kad kalinių teises gina Generalinis prokuroras ir jam pavaldūs prokurorai, kurie turi teisę duoti „privalomus nurodymus“ įkalinimo įstaigos administracijai. Seimo kontrolierius yra kompetentingas tirti skundus dėl nurodomų bet kurių vykdomosios valdžios pareigūnų padarytų pažeidimų ar piktnaudžiavimo tarnyba. Galiausiai pareiškėjas turėjo kreiptis į civilinius teismus, nurodydamas, kad jo kalinimo sąlygos pažeidžia jo asmens teises. Tačiau jis to nepadarė. Esant tokioms aplinkybėms Vyriausybė teigia, kad Konvencijos 35 straipsnio 1 dalis neleidžia Teismui nagrinėti šios pareiškimo dalies.

Dėl pareiškėjo kalinimo izoliuotajame padalinyje Pravieniškėse sąlygų Vyriausybė nelaiko patikimais pareiškėjo teiginių apie 1998 m. gegužės 7 d. kratą išrengiant. Be to, susirgęs 1998 m. birželio 11 d., dėl medicininės pagalbos jis nesikreipė pagal atitinkamus kolonijos taisyklių reikalavimus.

Dėl pareiškėjo teiginių apie įprastinio kalinimo Pravieniškėse režimo sąlygas Vyriausybė pabrėžia, kad sanitarinės sąlygos kolonijoje yra gerinamos, kad kaliniams nėra draudžiama prieš pietus išeiti į kiemą, kad egzistuoja tinkamos darbo ir poilsio sąlygos bei kvalifikuota medicininė pagalba ir kad įstatyme nustatytas pasimatymų įkalinimo įstaigoje skaičius yra pakankamas. Vyriausybė abejoja dėl pareiškėjo pateikto maitinimo sąlygų aprašymo pagrįstumo.

Vyriausybė taip pat teigia, kad pareiškėjo teiginiai dėl personalo nekompetentingumo yra visiškai neparemti faktais ir kad jo skundai dėl jam paskirtų drausminių nuobaudų savavališkumo yra nepagrįsti, kadangi Seimo kontrolierius nenustatė jokių kolonijos administracijos padarytų pažeidimų. Vyriausybės nuomone, bylos faktai neatskleidžia, kad elgesys konkrečiai su pareiškėju skirtusi nuo elgesio su kitais kaliniais. Be to, pareiškėjas neišnaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių, kuriomis galėjo pasinaudoti jam paskirtoms nuobaudoms ginčyti, kadangi jis nesiskundė nei Pataisos reikalų departamentui, nei Vidaus reikalų ministerijai pagal Pataisos darbų kodekso 70 straipsnio 9 dalį ir 71 straipsnį bei Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių 7.3.2 punktą, nei kitoms valdžios institucijoms pagal minėtą Pataisos darbų kodekso 50 straipsnį.

Vyriausybė pabrėžia, kad Konstitucijos (21 straipsnio) ir Pataisos darbų kodekso (1 straipsnio) nuostatos draudžia netinkamą elgesį Konvencijos 3 straipsnio prasme. Vyriausybės nuomone, bendrosios pareiškėjo kalinimo sąlygos atitinka minėtas vidaus teisės ir Konvencijos nuostatas. Vyriausybė primena Teismo praktiką (žr. *Tyrer v. the United Kingdom*, no. 5856/72,

1978-04-25, Series A no. 26), kur buvo nustatyta, kad 3 straipsniui priešingas elgesys turi apimti valdžios institucijų ketinimą sukelti žalą, dideles moralines ar dvasines kančias ir tokių kančių pateisinimo nebuvimą. Vyriausybės nuomone, šioje byloje negalima atrasti nė vieno iš šių elementų. Nors kai kurie nurodyti faktai, įskaitant konkrečias pareiškėjui pritaikytas priemones dėl įvairių drausmės pažeidimų, suvaržė jo asmens teises, bet šis suvaržymas buvo teisėtas, ir juo buvo siekiama teisėtų tikslų. Vertinant apskritai, nei elgesys asmeniškai su pareiškėju, nei bendroji situacija Pravieniškėse neatskleidžia jokių Konvencijos 3 straipsnio pažeidimų.

Pareiškėjas neigia, kad jam buvo prieinamos adekvačios teisinės gynybos priemonės. Jis teigia, kad Pataisos darbų kodekso 50 straipsnis yra per daug bendras ir neapibrėžtas, kad sukurtų veiksmingą teisinę gynybos priemonę Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies prasme. Valdžios institucijų, kreipimąsi į kurias Vyriausybė nurodo kaip tinkamus, bet nepanaudotus būdus padėčiai atitaisyti remiantis Pataisos darbų kodekso 50 straipsniu, skaičius parodo tik tai, kad iš tikrųjų pareiškėjui nebuvo kur pateikti skundų dėl konkretaus netinkamo elgesio ar bendrųjų struktūrinių ir ekonominių problemų įkalinimo įstaigose, prilygstančių elgesiui, pažeidžiančiam jo teises, numatytas Konvencijos 3 straipsnyje. Bet koku atveju joks skundas vykdomosios valdžios institucijai, prokurorui ar Seimo kontrolieriui nėra teisinės gynybos priemonė, atitinkanti Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies reikalavimus. Vien tik dabartinio jo kalinimo Pravieniškėse atžvilgiu pareiškėjas bandė įvairius gynybos būdus, pateikdamas 21 skundą ar pareiškimą kolonijos administracijai, vykdomosios, arba penitencinės, ir parlamentinės valdžios institucijoms dėl bendrųjų administravimo ir sąlygų kolonijoje bei dėl konkrečių netinkamo elgesio atvejų, bet nieko nepasiekė. Jo nuomone, šie faktai parodo, kad nebuvo įmanoma imtis jokių veiksmingų priemonių savo teisėms ginti prieš skundžiantis į Konvencijos institucijas.

Pareiškėjas taip pat teigia, kad jis neturėjo realių galimybių kreiptis į teismą. Pirmiausia jis pažymi, kad Civilinio proceso nuostatos, kurias Vyriausybė nurodo kaip galimus būdus situacijai atitaisyti, dabar yra panaikintos. Bet koku atveju jis negali pareikšti ieškinio teisme, nes tokios galimybės nenumato nei Pataisos darbų kodeksas, nei Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinosios taisyklės. Remdamasis anksčiau galiojusi Civilinio proceso kodekso 269² straipsniu pareiškėjas pastebi, kad iš tikrųjų nebuvo galima pareikšti ieškinio dėl žalos, padarytos paskyrus drausmines nuobaudas įkalinimo įstaigoje, atlyginimo, nes Pataisos darbų kodekso 70 straipsnio 9 dalis ir 71 straipsnis bei Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių 7.3.2 punktas numato specialią procedūrą drausminėms nuobaudoms ginčyti, bet nesuteikia teisės skųstis teismui. Tas pats yra teisinga kalbant apie dabartinį administracinį procesą, kuris numato identišką procedūrą. Todėl pareiškėjas mano, kad drausminės nuobaudos galėjo būti ginčijamos tik hierarchine tvarka pateikiant skundą aukštesnei penitencinei ar kitai valdžios institucijai, bet ne teismui. Bet koku atveju jis nebūtų galėjęs gauti nemokamos teisinės pagalbos tokiam ieškiniui pareikšti. Be to, jo, kaip kalinio, specifinė padėtis taip pat buvo jam didelė našta siekiant, kad būtų objektyviai nustatyti faktai, net jei jis būtų turėjęs teisę kreiptis į teismą be teisininkų pagalbos. Vertinant apskritai, kalinimo sąlygų klausimu nebuvo jokios teisinės gynybos priemonės, atitinkančios Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies reikalavimus.

Pareiškėjas kartoja savo teiginius dėl 1998 m. gegužės 7 d. kratos išrengiant ir netinkamos medicininės priežiūros 1998 m. birželio mėnesį. Be to, jis teigia, kad draudimas likti lovoje dienos metu tris mėnesius 1998 metais buvo visiškai nepateisinamas ir žeminantis tiek fiziškai, tiek dvasiškai. Jam skiriamomis drausminėmis nuobaudomis buvo siekiama jį pažeminti, už to slėpėjo kolonijos administracijos nepritarimas kalinių teisių gynybai, jo vykdomai per „Tikslą“, ir jo bylai Teisme. Sistemingai jam daromu spaudimu kolonijos administracija siekė vien tik atitraukti jį nuo teisėtos veiklos, pažeminti jo orumą ir sužlugdyti jo asmenybę.

Pareiškėjas teigia, kad visi šioje pareiškimo dalyje jo pateikti teiginiai dėl faktų atitinka tikrovę. Šie faktai atskleidžia įvairias administracines ir ekonomines problemas kolonijoje apskritai, taip pat tai, kad Pravieniškėse konkrečiai su juo buvo netinkamai elgiamasi, kas prilygsta Konvencijos 3 straipsnio pažeidimui.

Teismas primena, kad Konvencijos 35 straipsnio 1 dalis nereikalauja naudotis neadekvačiomis teisinės gynybos priemonėmis. Be to, pagal “visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas” gali būti ypatingų aplinkybių, atleidžiančių pareiškėją nuo pareigos išnaudoti jam prieinamas vidaus teisinės gynybos priemones. Vyriausybė, teigianti, kad teisinės gynybos priemonės nebuvo išnaudotos, turi pareigą įrodyti Teismui, kad teisinės gynybos priemonė buvo veiksminga ir bylai reikšmingu metu prieinama teoriškai ir praktiškai, t. y., kad ja buvo galima pasinaudoti, ji galėjo atitaisyti pareiškėjo skunduose nurodytus pažeidimus ir galėjo pagrįstai būti laikoma perspektyvia. Tai įrodžius, įrodinėjimo našta pereina pareiškėjui, kuris turi įrodyti, kad Vyriausybės nurodoma teisinės gynybos priemonė iš tikrųjų buvo panaudota arba dėl kokios nors priežasties buvo netinkama ir neveiksminga konkrečiomis bylos aplinkybėmis, arba kad egzistavo ypatingos aplinkybės, atleidžiančios jį ar ją nuo šio reikalavimo. Viena iš tokių priežasčių gali būti nacionalinių valdžios institucijų pasyvumas, kai pareiškiami rimti kaltinimai dėl valstybės atstovų netinkamo elgesio ar jų padarytos žalos, pavyzdžiui, kai jie nevykdė tyrimo ar nesuteikė pagalbos. Esant tokioms aplinkybėms gali būti sakoma, kad įrodinėjimo našta pereina dar kartą, ir atsakovė Vyriausybė įgyja pareigą parodyti, ką ji padarė, reaguodama į skunduose nurodytų pažeidimų mastą ir sunkumą (žr. *Menteş and Others v. Turkey*, no. 23186/94, 1997-11-28, *Reports of Judgments and Decisions* 1997 – VIII, p. 2706, § 57.)

Be to, taikant priemonių išnaudojimo taisyklę reikia tinkamai atsižvelgti į tą faktą, kad ji yra taikoma žmogaus teisių apsaugos mechanizmo, kurį Susitariančiosios Šalys sutiko sukurti, kontekste. Todėl Teismas yra pripažinęs, kad 35 straipsnio 1 dalis turi būti taikoma kažkiek lanksčiai ir ne per daug formaliai. Ši taisyklė nėra absoliuti ir negali būti taikoma automatiškai. Tikrinant, ar jos buvo laikomasi, labai svarbu atsižvelgti į konkrečias kiekvienos bylos aplinkybes. Tai reiškia, be kitų dalykų, kad Teismas turi realistiškai vertinti bendrąjį teisinį ir politinį kontekstą, kuriame teisinės gynybos priemonės veikia, bei pareiškėjo asmenines aplinkybes (*loc. cit.*, p. 2707, § 58).

(a) Teismas pirmiausia nagrinės, ar pareiškėjas turėjo teisinės gynybos priemonių Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies prasme, susijusių su jo skundais dėl bendrųjų įkalinimo įstaigos administravimo ir sąlygų.

Teismas šiuo požiūriu atkreipia dėmesį į galimybę pateikti skundą pagal Pataisos darbų kodekso 50 straipsnį, kuris, anot Vyriausybės, reikalauja, kad pareiškėjas pirmiausia skųstųsi aukštesnei įkalinimo įstaigų valdžiai, o po to – kitoms valstybės institucijoms, įskaitant vykdomąją valdžią, prokurorus, Seimo kontrolierius ir teismus.

Teismas laiko, kad bet koks skundas dėl bendrųjų kalinimo sąlygų, paduotas pagal šią nuostatą penitencinei ar kitokiai vyriausybinei institucijai, būtų buvęs nagrinėjamas bendresnių ekonominių ir politinių samprotavimų pagrindu. Todėl joks skundas vykdomajai valdžiai negalėjo būti tinkama teisinės gynybos priemonė tokių pareiškėjo nusiskundimų atžvilgiu.

Teismas taip pat atkreipia dėmesį į Vyriausybės argumentą, kad pareiškėjas galėjo kreiptis į prokurorus, jei jo netenkino vykdomosios valdžios sprendimas. Anot Vyriausybės, prokurorai turi teisę duoti privalomus nurodymus įkalinimo įstaigos administracijai ir taip gina kalinių teises. Teismas pastebi, kad prokurorų kompetencija šiuo požiūriu neapsiriboja baudžiamųjų bylų iškėlimu

tais atvejais, kai pažeidžiama valstybės vidaus baudžiamoji teisė. Tačiau Vyriausybė nenurodo nei prokurorų atlikto bendrosios administravimo ir ekonominės situacijos Lietuvos įkalinimo įstaigose tyrimo pavyzdžių, nei tokio tyrimo teisinių pasekmių, kas galėtų parodyti, kad ši teoriškai pareiškėjui prieinama teisinės gynybos priemonė galėjo būti veiksminga taip pat ir praktiškai. Vietoj to Vyriausybė įrodinėja, kad bendrosios kalinimo Pravieniškėse sąlygos nei prilygo netinkamam elgesiui pagal valstybės vidaus teisę, nei sudarė Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą. Vienintelis matomas prokurorų veiklos pareiškėjo skundų atžvilgiu ženklas buvo prokuroro įsikišimas 1998 m. gruodžio ir 1999 m. sausio įvykių metu, kai pareiškėjui buvo pasiūlyta siekti kompromiso su kolonijos administracija. Tačiau nebuvo tiriama jo skundai dėl sistemingo netinkamo elgesio. Tai, kaip prokuroras tyrė minėtą ginčą, parodo, kad pareiškėjas negalėjo pagrįstai tikėtis iš tos institucijos jokios apsaugos jo skundų dėl bendrųjų kalinimo sąlygų klausimu. Iš to seka, kad joks kreipimasis į prokurorus nebūtų buvęs teisinės gynybos priemonė Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies prasme.

Dėl galimybės kreiptis į Seimo kontrolierių Teismas pastebi, kad, būdamas nepriklausoma nuo vykdomosios valdžios institucija, Seimo kontrolierius negali priimti vyriausybiniams institucijoms privalomų sprendimų (Seimo kontrolierių įstatymo 23 straipsnio 2 dalis). Todėl kreipimasis į Seimo kontrolierių negali būti laikomas 35 straipsnio 1 dalies reikalavimus atitinkančia teisinės gynybos priemone.

Teismas taip pat atkreipia dėmesį į Vyriausybės argumentą, kad pareiškėjas dėl asmens teisių pažeidimo galėjo kreiptis į teismus pagal Civilinio proceso kodekso 269¹, 269² ir 269⁵ straipsnius – arba tiesiogiai, arba apskųsdamas vykdomosios valdžios sprendimą pagal Pataisos darbų kodekso 50 straipsnį. Šios civilinio proceso nuostatos dabar yra panaikintos, ir jas pakeitė identiškos Administracinių bylų teisenos įstatymo nuostatos. Vis dėlto Teismas mano, kad ieškinys dėl žalos atlyginimo galėtų būti sėkmingas tik pareiškėjui įrodžius, kad su juo buvo elgiamasi neteisėtai valstybės vidaus teisės prasme. Tačiau Vyriausybė Konstitucijos 21 straipsnio ir Pataisos darbų kodekso 1 straipsnio kontekste nurodė, kad bendrosios sąlygos kolonijoje neprilygo elgesiui, pažeidžiančiam pareiškėjo teises. Be to, Teismas pastebi, kad pareiškėjas yra kalinys ir kad jis neturi teisės į nemokamą teisinę pagalbą tokiam ieškiniui teisme pareikšti. Dėl šių aplinkybių jam būtų sunkiau ar net neįmanoma įrodinėti savo bylą. Vyriausybė nepateikė precedentų, įrodančių, kad ieškinys dėl žalos atlyginimo, pareikštas remiantis bendraja nuostata dėl asmens teisių pažeidimo, iš tikrųjų galėtų būti aiškinamas kaip teisinės gynybos priemonė, atitinkanti Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies reikalavimus. Teismas daro išvadą, kad joks ieškinys teisme dėl asmens teisių pažeidimo, susijusio su bendraisiais administravimu ir sąlygomis Pravieniškių kolonijoje, negali būti laikomas tinkama teisinės gynybos priemone Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies prasme.

(b) Toliau Teismas nagrinės Vyriausybės argumentą, kad pareiškėjas neišnaudojo vidaus teisinės gynybos priemonių, susijusių su jo skundu dėl konkretaus netinkamo elgesio Pravieniškėse paskiriant jam drausmines nuobaudas. Vyriausybė teigia, kad pareiškėjas nepasinaudojo Pataisos darbų kodekso 70 straipsnio 9 dalyje ir 71 straipsnyje bei Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių 7.3.2 punkte numatytais teisinės gynybos priemonėmis arba kad jis jomis nepasinaudojo bendrųjų kalinimo sąlygų klausimu.

Teismas laiko, kad šis bylos aspektas yra susijęs su tvirtinimu, kad su pareiškėju buvo sistemingai netinkamai elgiamasi, kad įkalinimo įstaigos administracija ir kitos valstybės institucijos nereagavo į tvirtinimus apie valstybės atstovų netinkamą elgesį ir nesiėmė tinkamo tyrimo bei nesuteikė pagalbos (žr., *mutatis mutandis, Menteş and Others v. Turkey, loc. cit.*). Teismas pastebi, kad pareiškėjas pateikė 21 skundą dėl jo situacijos Pravieniškėse kolonijos administracijai, penitencinėms ir kitoms vykdomosios valdžios institucijoms ir prokuratūrai bei parlamentinei

valdžiai, tačiau nieko nepasiekė. Nors gali būti, kad pareiškėjas nesiskundė šioms institucijoms dėl kiekvienos drausminės nuobaudos ar kiekvieno valdžios institucijų veiksmo ar neveikimo, bet Teismas pripažįsta, kad dėl toliau išdėstytų priežasčių jam [pareiškėjui] negali būti priskiriamas priemonių neišnaudojimas.

Konkrečiai Teismas atkreipia dėmesį į pareiškėjo konfliktą su kolonijos administracija nuo 1998 m. gruodžio iki 1999 m. sausio mėnesio, kuris, Teismo nuomone, turėjo būti nuodugniai ištirtas. Tačiau neatrodo, kad kuri nors penitencinės valdžios institucija būtų atlikusi tokį tyrimą. Pareiškėjo bado streiko metu prokuroras veikė kaip pareiškėjo ir kolonijos administracijos tarpininkas, bet nenagrinėjo pareiškėjo tvirtinimų apie netinkamą elgesį, iššaukusį šią kraštutinę priemonę. Seimo kontrolierius, nors ir būdamas nepriklausomas nuo vykdomosios valdžios, išnagrinėjo administracinį atskirų drausminių nuobaudų "teisėtumą", bet netyrė tvirtinimų apie sistemingą netinkamą elgesį su pareiškėju. Esant tokioms aplinkybėms Teismas pripažįsta, kad valstybės valdžios institucijos nesugebėjo tinkamai reaguoti į skundžiamų dalykų mastą ir sunkumą.

Vyriausybė, nurodydama, kad pareiškėjas nepadavė į teismą kolonijos administracijos už jo asmens teisių pažeidimą, padarytą skiriamą jam drausmines nuobaudas, taip pat tvirtina, kad šiuo bylos aspektu nebuvo išnaudotos teisminės gynybos priemonės. Šiuo požiūriu Teismas pastebi, kad Seimo kontrolierių įstatymo 14 straipsnis draudžia Seimo kontrolieriui nagrinėti skundus, kurių išsprendimas yra teismų kompetencijos dalykas. Tačiau pareiškėjo skundus dėl jam paskirtų drausminių nuobaudų iš tikrųjų nagrinėjo Seimo kontrolierius. Todėl atrodytų, kad tokie klausimai apskritai nėra laikomi priklausančiais bendrajai teismų jurisdikcijai. Bet kokiu atveju Vyriausybės siūlomas teisminis ieškinys, net jeigu jis yra teoriškai įmanomas, vargu ar galėtų būti pagrįstai laikomas perspektyviu, nes pareiškėjas buvo kalinys ir neturėjo teisės reikalauti nemokamos teisinės pagalbos. Vyriausybė nepateikė precedentų, susijusių su ieškiniiais teismuose dėl įkalinimo įstaigose paskirtų drausminių nuobaudų. Šiuo požiūriu ji neįrodė teisinės gynybos priemonės Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies prasme egzistavimo. Todėl Teismas nėra įtikintas, kad pareiškėjas turėjo teorinių ar praktinių galimybių kreiptis dėl teisinės gynybos į teismą su skundu dėl netinkamo elgesio įkalinimo įstaigoje konkrečiai su juo.

Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, Teismas daro išvadą, kad ši pareiškimo dalis negali būti atmesta pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį dėl vidaus teisinės gynybos priemonių neišnaudojimo.

Teismas atsižvelgė į kitas šalių pastabas. Jis laiko, kad ši pareiškimo dalis kelia sudėtingus faktų ir teisės klausimus, kurių išsprendimas turi priklausyti nuo nagrinėjimo iš esmės. Todėl ši pareiškimo dalis negali būti laikoma aiškiai nepagrįsta Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies prasme. Joks kitas pagrindas paskelbti ją nepriimtina nėra nustatytas.

4. Remdamasis Konvencijos 8 ir 34 straipsniais pareiškėjas taip pat skundžiasi, kad Pravieniškių kolonijos administracija kontroliavo jo susirašinėjimą. Jis taip pat teigia, kad kolonijos administracija sulaukė jo laiškus į Strasbūrą ir kurį laiką jų neišsiuntė.

8 straipsnis numato:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies

ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

34 straipsnis skelbia:

„Kiekvienas fizinis asmuo, nevyriausybinė organizacija ar asmenų grupė, teigiantys, kad jie yra vienos iš Aukštųjų Susitariančiųjų Šalių padaryto Konvencijoje ir jos protokoluose įtvirtintų teisių pažeidimo auka, Teismui gali pateikti individualią peticiją. Aukštosios Susitariančiosios Šalys išpareigoja niekaip netrukdyti veiksmingai pasinaudoti šia teise.“

Vyriausybė, remdamasi Konstitucijos 22 straipsniu, įtvirtinančiu susižinojimo laisvę, teigia, kad pareiškėjas neišnaudojo minėtų vidaus teisinės gynybos priemonių. Nors gali būti, kad šiuo požiūriu reikšmingos Pataisos darbų kodekso ir Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių nuostatos neatitinka Konstitucijos 22 straipsnio, pareiškėjas vis dėlto galėjo skųstis civiliniam teismui dėl cenzūravimo ir jo asmens teisių pažeidimo, remdamasis Konstitucija. Įregistravęs tokį ieškinį, teisėjas galėtų savo ruožtu kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar minėtos Pataisos darbų kodekso ir Pataisos darbų įstaigų vidaus tvarkos laikinųjų taisyklių nuostatos atitinka Konstituciją.

Vyriausybė nekommentuoja pareiškėjo skundo pagal Konvencijos 8 straipsnį esmės. Ji teigia, kad kolonijos administracija neturėjo teisinio pagrindo sulaikyti pareiškėjo laiškus Konvencijos institucijoms, bet nėra įrodymų, kad pareiškėjo laišakai galų gale nebuvo išsiųsti, kas iškeltų pagal Konvencijos 34 straipsnį nagrinėtiną klausimą.

Pareiškėjo nuomone, Vyriausybė pripažino, kad valstybės vidaus teisė leidžia cenzūruoti jo korespondenciją, tuo pažeidžiant Konvencijos 8 straipsnį. Todėl nebuvo jokios teisinės priemonės 8 straipsnyje numatyta teisei ginti. Pareiškėjas pažymi, kad 1998 m. gruodžio 18 d. kolonijos administracija išsiuntė tris jo laiškus Teismui, būtent 1998 m. lapkričio 30, gruodžio 3 ir gruodžio 15 d., bet tik po daugkartinių jo reikalavimų tai padaryti. Jo nuomone, tie laišakai bet koku atveju buvo neteisėtai sulaikyti ir jų siuntimas atidėtas, nes juose jis neva šmeižė įkalinimo įstaigos valdžią.

Pareiškėjas teigia, kad valstybės vidaus teisė suteikė valdžios institucijoms galimybę varžyti jo teises, įtvirtintas Konvencijos 34 straipsnyje. Tai, kad kolonijos administracija bandė sutrukdyti pareiškėjui vesti savo bylą teisme, patvirtina ir administracijos 1998 m. gruodžio 15 d. posėdžio protokolas, kur kolonijos administracija patarė pareiškėjui, prieš skundžiantis Teismui, pirmiausia kreiptis į įvairias vyriausybines ir parlamentines valdžios institucijas.

Teismas pažymi, kad valstybės vidaus teisė leido cenzūruoti pareiškėjo susirašinėjimą ir nėra viena valstybės vidaus procedūra nebuvo perspektyvi. Vyriausybės pasiūlyta Konstitucinio Teismo procedūra negali būti laikoma teisinės gynybos priemone Konvencijos 35 straipsnio 1 dalies prasme, kadangi Konstitucinis Teismas negali atitaisyti asmens teisių pažeidimo, o gali tik išnagrinėti, ar įstatymas atitinka Konstituciją. Bet koku atveju į Konstitucinį Teismą pareiškėjas negalėjo kreiptis asmeniškai ar tiesiogiai (žr. „Bylai reikšmingų vidaus teisės nuostatų“ dalį). Iš to seka, kad ši pareiškimo dalis negali būti atmesta dėl vidaus teisinės gynybos priemonių neišnaudojimo.

Teismas išnagrinėjo kitas šalių pastabas. Jis pripažįsta, kad ši pareiškimo dalis kelia sudėtingus faktų ir teisės klausimus, kurių išsprendimas turi priklausyti nuo nagrinėjimo iš esmės. Todėl ši pareiškimo dalis negali būti laikoma aiškiai nepagrįsta Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies prasme. Joks kitas pagrindas paskelbti ją nepriimtina nėra nustatytas.

5. Remdamasis Konvencijos pirmojo protokolo 2 straipsniu pareiškėjas skundžiasi, kad Pravieniškių kolonijos administracija neorganizavo kalinių perkvalifikavimo programų.

Pirmojo protokolo 2 straipsnis skelbia:

„Niekam neturi būti atimta teisė į mokslą. Valstybė, rūpindamasi švietimu ir mokymu, įsipareigoja gerbti tėvų teisę parinkti savo vaikams švietimą ir mokymą pagal savo religinius ir filosofinius įsitikinimus.“

Teismas pastebi, kad Konvencijos pirmojo protokolo 2 straipsnis daugiausia taikomas pradiniam mokslui ir kad jis garantuoja teisę pasinaudoti konkrečiu metu egzistuojančiomis mokymo sąlygomis; jis negarantuoja absoliučios teisės į visas mokymo formas (žr., *mutatis mutandis*, *Belgian Linguistic*, 1968-07-23, Series A no. 6, pp. 30-32, §§ 1-6). Teismas laiko, kad ši nuostata nesukuria Valstybei pareigos organizuoti kalinių perkvalifikavimo programas.

Iš to seka, kad ši pareiškimo dalis yra *ratione materiae* nesuderinama su Konvencijos nuostatomis 35 straipsnio 3 dalies prasme ir kad ji turi būti atmesta pagal 35 straipsnio 4 dalį.

Dėl šių priežasčių Teismas vienbalsiai

SKELBIA PRIIMTINAI, iš anksto nenuspręsdamas dėl bylos esmės, pareiškėjo skundus dėl bendrųjų jo kalinimo sąlygų ir netinkamo elgesio konkrečiai su juo Pravieniškių kolonijoje nuo tada, kai jis vėl ten buvo perkeltas 1998 m. balandžio mėnesį, jo susirašinėjimo kontrolės ir naudojimosi Konvencijos 34 straipsnyje numatytais teisėmis suvaržymo;

SKELBIA NEPRIIMTINA likusią pareiškimo dalį.

S. DOLLÉ
Kanclerė

N.BRATZA
Pirmininkas